

OLTIARIQ ADIR LANDSHAFTLARINING INSON TOMONIDAN O'ZLASHTIRILISHI VA BUGUNGU KUNDAGI HOLATI

Alijonova Yodgoroy Toirjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Eshimova Feruzaxon Dilmurodjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Maqolada Oltiariq tuman adir landshaftlariga umumiy tavsif berilgan. Bundan tashqari tuman adirlilik hududlarni o'zlashtirilganligi va bugungi kundagi holati haqida keng yoritilib o'tilgan.

Kalit so'z: geologik yuzilishi, joy, urochishe, fatsiya, relyefi, iqlimi, suvi, o'simlik va hayvonot olami.

Аннотация: В статье дается общая характеристика холмистых ландшафтов Алтыарикского района. Кроме того, подробно освещено развитие адырикских территорий района и их современное состояние.

Ключевые слова: геологическая поверхность, место, почва, фация, рельеф, климат, вода, флора и фауна.

Abstract: The article gives a general description of the hilly landscapes of the Altyarik region. In addition, the development of the Adyrik territories of the region and their current state are covered in detail.

Key words: geological surface, location, soil, facies, relief, climate, water, flora and fauna.

Kirish: Oltiariq tumani hududining janubi adirlar, soylarning yoyilmalari, qumli sho'rxoklardan iborat. Bu yerlar tog'lardan oqib tushadigan ko'p soylarning qadimiy konglomeratlaridan - So'x svitasi komplekslaridan tarkib topgan (qalinligi 80-200 m). Adirlarning Markaziy Farg'ona tekisliklariga qo'shib ketgan qanotlari yoyilma ko'rinishida bo'lib, toshli, shag'alli, gilli va qumoq jinslardan iborat. Ularning hammasi antropogen davrining turli yoshdagi yotqiziqlaridir. Shimoliy qismining relyefi keng tekislik bo'lib, yuzasini qum, gil, o'nlab m chuqurlikda toshli, shag'alli jinslar qoplab yotadi. Ularning tagida 400 m qalinlikda paleogen davrining karbonatli dengiz cho'kindilari bor[1].

Asosiy qism. Iqlimi quruq va sershamol. Bahor va kuz oylarida shamol bo'lib, tezligi sekundiga 12–15 m ni tashkil etadi. Qish yumshoq, ba'zan esa qattiq kechadi. Qor qoplanishi barqaror emas, ba'zi qish kunlarida issiq harorat kuzatiladi, yozi esa issiq.

Yillik oʻrtacha temperatura 18°C, iyulda 31°-40°C, eng yuqori temperatura 55°C, yanvarda oʻrtacha temperatura -2°C, eng past temperatura -23°C. Vegetatsiya davri 210 kun, yillik yogʻin 100–180 mm. Bahorda shamollar baʼzan tuproqning sirt qatlamlarini quritib, yosh paxta va boshqa oʻsimliklarning ildiz tizimini ochib beradi. Bu yerda shamol kuchi soniyasida 30-35 m gacha yetishi mumkin. Suvlari: Tumanning ekin maydonlari Oltiariqsoy, Janubiy Fargʻona, Katta Fargʻona, Katta Andijon, Soʻx-Shohimardon kanallaridan suv oladi. „Qoʻrgʻontepa“, „Keng koʻl“ suv omborlari qurilgan. Choʻl qismida yirik mineral suv havzasi bor. Daryolar koʻp suvli, sugʻorish uchun qulay drenaj usullari mavjud. Maksimal suv xarajatlari yoz oylariga toʻgʻri keladi. Bugun mamlakatimizda uzumchilikka katta eʼtibor qaratilayotgani sir emas. Ayniqsa, Prezidentimizning vodiya tashrifidan soʻng, Oltiariqning uzum yetishtirish tajribasi butun mamlakatga tatbiq etilmoqda. Ayni paytda tumanda yetishtirilayotgan gilos, uzum, oʻrik, shaftoli, anor, xurmo, qovun kabi mahsulotlar jahon bozorida tobora xaridorgir boʻlayotgani quvonarlidir. Oltiariq tumanida yetishtirilayotgan uzumlar esa juda mashhur. Ezgu tashabbusga koʻra, endilikda uzumchilik tarmogʻida Oltiariq tajribasini butun mamlakat boʻylab ommalashtirish boʻyicha izchil saʼy-harakatlar olib borilyapti. Fargʻona viloyati statistika boshqarmasi bergan maʼlumotiga koʻra, 2022 – yil 1-yanvar holatiga viloyat boʻyicha barcha toifadagi xoʻjaliklar tomonidan 179,2 ming t. uzum yetishtirildi. Bu 2020 – yilning yanvar-dekariga nisbatan 1,9 % ga koʻpdir. Shu jumladan, farmer xoʻjaligi – 10,9 ming tonna, dehqon (shaxsiy yordamchi) xoʻjaliklari – 163,1 ming tonna, qishloq xoʻjaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlar – 5,3 ming tonnaga toʻgʻri keldi. Agroturizm turizmning bir nehta turini oʻzida qamrab olish imkoniyatiga egadir. Agroturizmni boshqa turizm turlaridan farqi shundaki, unda turizmni bir nechta turlarini birgalikda tashkil etish va rivojlantirish imkoniyatini beradi. Bularga ekoturizm, gastronomiturizm, etnoturizm, ziyorat turizmi, tibbiy turizm, taʼlim turizmi, agrar soha, ekskursiya va qishloq xoʻjaligi turizmlarni tashkil etadi.

Oltiariq tumanining janubiy adir hududlaridagi 1000 gektarlik hududi oʻzlashtirildi. 600 gektardan koʻprogʻi uzum bogʻ sifatida, qolgan 400 gektar hududida meva bogʻlari, asosan gilos, nok va oʻrik koʻchatlari, uzumlarning eng ommaviy va ser hosil navlari, kelin barmoq, rizamat ota, mers, shohanak, husayni va damiski kabi navlari oʻtkazildi. Bu koʻchatlar eng tez hosilga kirishi 3 yil atrofida boʻlganligi sababli koʻchatlar orasiga tarvuz, loviya mosh, makkajoʻxori va boshqa qishloq xoʻjaligi mahsulotlari ham ekildi. Har 150-200 gektar hududlarga suniy hovuzlar yaratildi va ularning 5 tadan 4 tasi ishga tushirildi[5].

Bu hududlarda avval mahalliy aholi qo'y va chorva mollarini boqish bilan shug'ullangan bo'lsa, endigi holda bunday joylar kamayib bordi. Hozirgi vaqtda bir chorva mol uchun 11 gektar yer to'g'ri kelgan bo'lsa, keyinchalik 13 gektarga to'g'ri kelib qoladi. Bundan ko'rinib turibdiki, bog'dorchilik va chorvachilikni to'g'ri tashkil qilinmasa landshaft holati tubdan o'zgarishi, yaylovlarning qisqarishi va mahalliy aholi ishlatayotgan gurunt suvlarining sathi tushib ketishi kuzatiladi. Buning oqibatida mahalliy aholi noroziliklariga uchrashimiz mumkin[2].

Xulosa: Oltiariq tumani adir landshaftlarini saqlab qolish ham tabiatini muxofaza qilishdagi eng katta muammolardan biri. Inson tasiri doirasida landshaft ko'rinishi, joyning maydoni o'zgarish holatini yuzaga kelmoqda. O'zalshtirishning ijobiy tomonlaridan biri ishsiz aholi ish bilan taminlanishi va yaxshi daromad olishi bo'lsa, salbiy tomonlaridan hududning landshaftlariga noxush ekologik muammolar keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ilhomjon Ihtiyorjon O'G'Li Muhitdinov, Jahongirmirzo Jamoliddin O'G'Li Mamatisakov FARG'ONA VODIYSINING JANUBIY QISMI GIDROGRAFIYASI // Scientific progress. 2021. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/farg-ona-vodiysining-janubiy-qismi-gidrografiya> (дата обращения: 24.09.2021).
2. Исаев А.А., Уктамов У.Ш. Изменение ландшафта Андижанских холмов под влиянием деятельности человека. Вестник ОшГУ 2022.
3. Oltiariq tumanining statistik axborotnomasi. 2022-yil yanvar-setabr.
4. Xasanov I.A , G'ulomov P.N , Qayumov A.A "O'zbekiston tabiiy geografiyasi" Toshkent "Universitet" , 2010. – 100 b.
5. Келдиёрова, Г. С. (2021). Язык и стиль Эркина Вахидова. Молодой ученый, (41), 40-42.
6. Keldiyorova, G. S., Qurbonova, N. N., Fatxullaxodjaev, M. Z., & Rixsiyeva, L. A. (2022). Didactic Functions and types of Role-Playing Games that Contribute to the Development of Communicative Foreign Language Speech Skills. Specialusis Ugdyimas, 1(43), 10577-10582.
7. Abdurahmanova, M. T., & Rayimjonova, M. M. (2021). PARALLEL KORPUSLARDA TARJIMA MASALASI. Global Science and Innovations: Central Asia (см. в книгах), 2(9), 47-50.
8. Abdurahmanova, M., & Raxmanova, A. (2021).
9. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil. (29-oktyabr 2023, 09:11 da tahlil qilingan).